

Сучасний урок біології

Г. А. Опаренюк

*Зав. лабораторії методики
викладання біології*

Зміст

- Форми навчання біології
- Сучасний урок. Основні вимоги до уроку
- Класифікація уроків
- Структура різних типів уроків
- Самоаналіз уроку біології

Форми навчання біології

- Урок
- Екскурсія
- Семінар
- Лекція
- Консультація
- Дослідницький практикум
- Лабораторна робота
- Практична робота
- Практичне заняття
- Індивідуальні заняття
- Групові заняття

Сучасний урок

Урок – основна форма організації навчального процесу

Урок – це цілісна, логічно завершена, обмежена у часі основна організаційна форма навчання, проводиться з постійним складом учнів у межах точно визначеного часу за сталим розкладом й чітко визначеним змістом навчання.

Сучасний урок – це урок демократичний, що проводиться не для учнів, а разом з учнями, глибоко продуманий, організований і керований, з урахуванням дитячих можливостей, потреб та інтересів.

Сучасний урок біології зумовлений стимулювати самостійну діяльність учнів, виробляти у них стійкий пізнавальний інтерес до вивчення біології, позитивні мотиви до навчання.

Порівняння сучасного та традиційного уроків

<i>Традиційний урок</i>	<i>Сучасний урок</i>
Увага зосереджена на засвоєнні знань та вмінь, виховання і розвиток здійснюються спонтанно, поза керівництвом вчителя	Спрямований на формування особистості учня
Головна функція вчителя – передача учням інформації і створення умов для її засвоєння	Вчитель виступає організатором навчальної діяльності, помічником і консультантом учнів
Стиль спілкування вчителя з учнями - авторитарний	Співробітництво вчителя з учнями, увага приділяється мотивації діяльності
Застосування знань та вмінь не стає центром навчального процесу	Застосування знань та вмінь є центром навчального процесу
Переважає спілкування учитель-клас, учитель-учень	Переважає спілкування між учнями, організовується колективна, групова діяльність учнів
Розвиваючим і виховним є зміст освіти	Поряд зі змістом освіти важливу роль у вихованні і розвитку учнів відіграють <i>методи та організаційні форми</i> , особливо колективні, групові
Урок зберігає класичну форму	Форми уроків різні: конференція, залік, семінар, гра, подорож, казка тощо.
Учитель зберігає свої функції	Частина функцій вчитель передає учням консультантам: взаємоперевірка, самоперевірка і оцінка знань та вмінь, консультування, взаємонавчання

Стили спілкування вчителя та учнів

<i>Авторитарний</i>	<i>Особистісно-орієнтований</i>
Завдання уроку повідомляє прямо, чітко, економно; нехтує думкою класу, вимагає «абсолютної тиші».	Завдання уроку визначає через діалог з класом, заохочує особистісне ставлення учнів до виконуваної роботи.
Перебиває висловлювання учнів; часто вживає вирази: «Не запитуйте, я зараз усе поясню...», «Робіть тільки так, як я кажу».	Виправляє учня, опираючись на позитив у його поведінці.
Схильний приймати єдино правильне рішення.	У будь-яких ситуаціях поважає особисту гідність учня. Схильний приймати варіативні рішення.
«Останнє» слово залишає за собою. Причину невдачі шукає в учнях.	Шукає причину непорозуміння у своїх діях.

???

Три якості – *широкі знання, звичка мислити й благородство почуттів* – необхідні для того, щоб людина була освіченою в повному розумінні слова. У кого **мало знань**, той **невіглас**; у кого **розум не звик мислити**, той **брутальний чи тупоумий**; у кого **немає благородних почуттів**, той є **дурнем**.

М. Г. Чернишевський

Основні вимоги до уроку

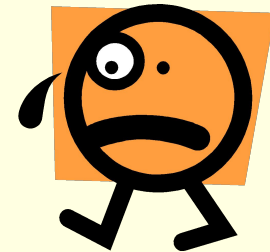
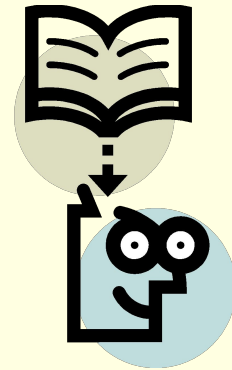

Дидактичні

Виховні

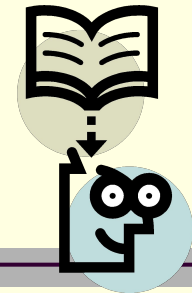
Психологічні

Гігієнічні

Дидактичні вимоги

- Раціональне використання часу
- Чітке визначення освітньої мети уроку
- Мотивація навчальної діяльності учнів
- Розвиток пізнавальних інтересів і активності учнів
- Формування вмінь учнів самостійно здобувати знання і застосовувати їх на практиці
- Застосування внутрішньопредметних та міжпредметних зв'язків
- Раціональне поєднання словесних, наочних і практичних методів навчання
- Здійснення загальнодидактичних та специфічних принципів навчання

Загальнодидактичні принципи навчання

- Принцип спрямованості навчання на реалізацію мети освіти
- Науковість
- Доступність
- Принцип свідомості й активності
- Принцип систематичності і послідовності
- Наочність
- Принцип зв'язку теорії з практикою
- Принцип міцності знань

Специфічні принципи навчання

- Мінімізація знань
- Краєзнавчий принцип
- Вивчення загальної характеристики групи організмів на конкретному прикладі
- Принцип екологізації

Виховні вимоги

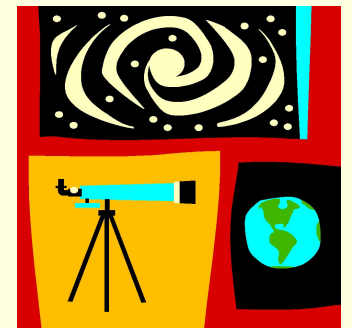
- Постановка виховної мети уроку
- Врахування індивідуальних особливостей учнів
- Формування особистості учня, громадянина України

Психологічні вимоги

- Врахування психологічних особливостей кожного учня
- Нормальний психічний стан і стійкий настрій учителя й учнів
- Розумна вимогливість і доброзичливість учителя
- Педагогічна етика і педагогічний такт
- Організація і здійснення сприймання та усвідомлення, запам'ятовування і осмислення навчальної інформації
- Розвиток уваги учнів, її концентрація
- Застосування мнемонічних прийомів
- Розумове виховання та самовиховання особистості

Гігієнічні вимоги

- Забезпечення чергування методів і прийомів у ході уроку з метою попередження втоми учнів
- Дотримання режиму гігієни
(температури повітря, норми освітлення, провітрювання, відповідність шкільних меблів нормативам)
- Стеження за станом здоров'я учнів
- Явка вчителя на урок у здоровому стані

Класифікація уроків

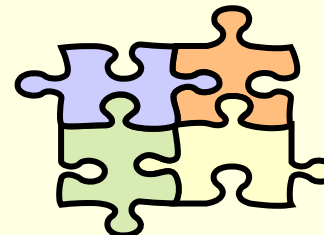
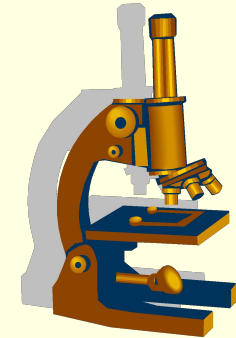
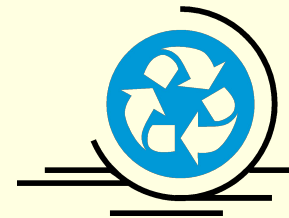
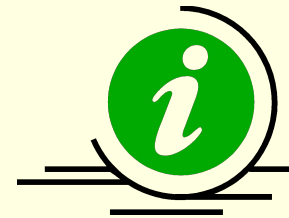
За змістом

- Урок української мови
- Урок історії
- Урок біології

За освітньою метою

- Урок засвоєння нових знань
- Урок формування вмінь і навичок
- Урок застосування знань, умінь і навичок (практична робота)
- Комбінований урок
- Урок контролю і корекції знань, умінь і навичок
- Урок узагальнення і систематизації знань
- Інтегрований урок
- Комбінований урок

Класифікація уроків

За формою проведення

▣ Урок – конференція

▣ Урок – семінар

▣ Урок – залік

▣ Урок – панорама

▣ Урок – рольова гра

Підготовка вчителя до уроку

1. Визначення **мети** уроку
2. Визначення **типу** уроку за освітньою **метою**
3. Визначення **форми** проведення уроку
4. Визначення **структури** уроку відповідно до **типу** уроку
5. Визначення **форм** роботи, **методів і прийомів**
6. Визначення **завдань для учнів**
7. **Відбір матеріалу з теми** уроку
8. **Підготовка плану-конспекту** уроку
9. **Апробація** підготовленого уроку

Мета навчання

Мета навчання - ідеальне передбачення кінцевих результатів навчання.

Процес навчання передбачає три групи взаємопов'язаних цілей:

- **Освітня** – надання учням наукових знань, формування загальнонавчальних та спеціальних умінь і навичок
- **Розвивальна** – розвиток особистості учня: мови пам'яті, мислення, творчих здібностей, рухової й сенсорної систем
- **Виховна** – формування світогляду, моралі, естетичної культури

Освітні завдання уроку (освітня мета)

- Забезпечити засвоєння (повторення, закріплення, застосування) понять, законів, теорій тощо
- Сформувати (або продовжити формувати) вміння практичного застосування знань
- Сформувати (або продовжити формувати) спеціальні вміння та навички

Розвиваючі завдання уроку (розвиваюча мета)

Розвиток навчальних інтересів і мотивів, здібностей школярів на основі **розумових операцій**

- Формувати вміння порівнювати
- Формувати вміння здійснювати синтез, аналіз, узагальнення, абстрагування
- Формувати вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки
- Формувати вміння класифікувати, систематизувати
- Формувати вміння планувати, передбачати, прогнозувати
- Розвивати системність мислення
- Розвивати уяву, спостережливість, увагу, пам'ять
- Формувати вміння виділяти головне у прочитаному, складати план прочитаного
- Формувати культуру розумової праці

Виховні завдання уроку (виховна мета)

- Формування світогляду
- Профорієнтація
- Виховання:
  - гуманізму
  - колективізму
  - активної позиції у житті і навчанні
  - гігієнічних навичок
  - здорового способу життя

Структура уроку

Структура уроку – комплексний перелік елементів уроку в їх послідовності й наступності.

У структурі виділяють **мікро-** та **макроетапи**.

Мікроетап – елементарна одиниця системи уроку, яка поєднує в собі чергове **дидактичне завдання** з відповідним йому **змістом** навчального матеріалу, **методичними прийомами і способами** організації навчання. Є незавершеним циклом пізнання.

Макроетап складається з мікроетапів і є завершеним циклом пізнання:

- Вивчення навчального матеріалу
- Закріплення
- Контроль
- Самоконтроль

Структура уроку засвоєння нових знань

- Актуалізація чуттєвого досвіду та опорних знань учнів
- Мотивація навчальної діяльності учнів
- Повідомлення теми, мети, завдань уроку
- Сприйняття та засвоєння учнями нового навчального матеріалу
- Осмислення об'єктивних зв'язків і взаємозалежності у вивченому матеріалі
- Узагальнення і систематизація знань
- Підсумки уроку
- Повідомлення домашнього завдання

Структура уроку формування вмінь і навичок

- Актуалізація опорних знань та практичного досвіду учнів
- Мотивація навчальної діяльності учнів
- Повідомлення теми, мети, завдань уроку
- Вивчення нового навчального матеріалу
- Первісне застосування одержаних знань
- Застосування учнями знань і дій у стандартних умовах з метою засвоєння навичок
- Творче перенесення знань і навичок у нові умови з метою формування умінь
- Контрольні вправи
- Підсумки уроку
- Повідомлення домашнього завдання

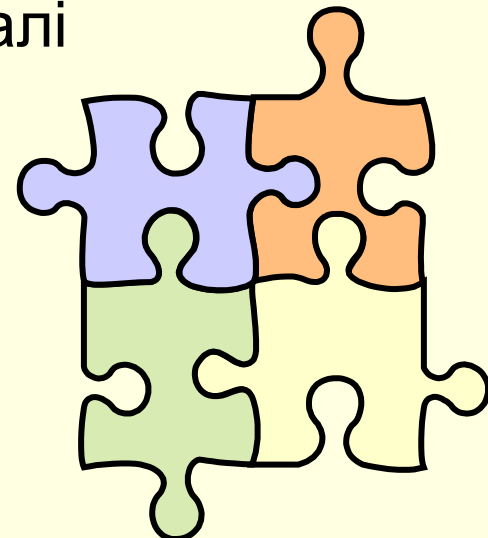
Структура уроку застосування знань, умінь і навичок (практична робота)

- Актуалізація опорних знань і діяльності учнів, необхідних для творчого рішення завдань
- Мотивація навчальної діяльності учнів
- Повідомлення теми, мети, завдань уроку
- Засвоєння нових знань
- Формування елементарних навичок на основі застосування їх у стандартних умовах
- Формування диференційованих узагальнених вмінь

- Застосування учнями знань і дій у стандартних умовах з метою засвоєння навичок
- Творче перенесення знань і навичок у нові умови з метою формування умінь
- Контрольні вправи
- Підсумки уроку
- Повідомлення домашнього завдання

Структура комбінованого уроку

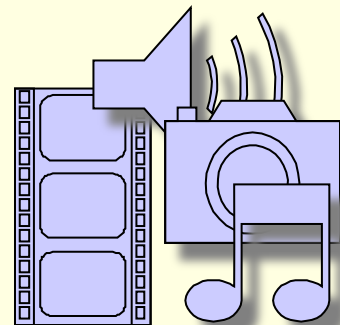
- Мотивація навчальної діяльності учнів
- Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів
- Повідомлення теми, мети, завдань уроку
- Перевірка знань учнями фактичного матеріалу
- Сприйняття та засвоєння учнями нового навчального матеріалу
- Осмислення об'єктивних зв'язків і взаємозалежності у вивченому матеріалі
- Узагальнення і систематизація знань
- Підсумки уроку
- Повідомлення домашнього завдання

Структура уроку узагальнення і систематизації знань

- Мотивація навчальної діяльності учнів
- Повідомлення теми, мети, завдань уроку
- Узагальнення окремих фактів, явищ
- Узагальнення понять і засвоєння відповідної їм системи знань
- Систематизація головних теоретичних положень і провідних ідей теми
- Підсумки уроку
- Повідомлення домашнього завдання

Методи, форми і прийоми навчання

Методи навчання	Форми	Прийоми
1. Інформаційно-рецептивні: ■ словесний	Розповідь-пояснення, лекція, міні-лекція, опис, бесіда, інструктаж, дебати, дискусії, повідомлення учнів.	Виклад інформації, пояснення, активізація уваги та мислення, прийоми запам'ятовування, отримання нових знань з підручника чи інших джерел.
■ наочний	Ілюстрація, демонстрація, ТЗН, спостереження	Робота з роздатковим матеріалом, здобування нових знань під час спостережень.
■ практичний	Досліди, робота на навчально-дослідних земельних ділянках, в теплиці, лабораторні та практичні роботи	Розпізнавання та визначення об'єктів, спостереження, розв'язування завдання дослідом, набуття практичних умінь і навичок.
2. Репродуктивний	Словесні, наочні і практичні методи, коли зміст навчального матеріалу подається у готовому вигляді, робота за зразком (алгоритмом).	Подання матеріалу в готовому вигляді, контроль, самоконтроль, конкретизація і закріплення вже набутих знань.
3. Проблемно-пошуковий	Проблемний виклад знань, пошукова діяльність учнів, евристична бесіда.	Постановка проблемних запитань, отримання нових знань у процесі проблемного викладу, активізація уваги та мислення, самостійна робота учнів.
4. Дослідницький	Самостійна дослідницька робота учнів на здобування та розширення знань.	Активізація уваги та мислення, самостійні спостереження, формулювання висновків, пізнання закономірностей.

Відбір матеріалу з теми уроку

- Відбір змісту й обсягу знань із теми уроку
- Підбір доцільних фактів і прикладів
- Підготовка наочних посібників, ТЗН, визначення місця, порядку і послідовності використання їх
- Визначення колективних та індивідуальних форм роботи на уроках

Самоаналіз уроку біології

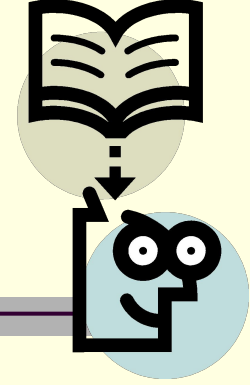

Сильним, досвідченим стає педагог,
який вміє аналізувати свою працю.

В. Сухомлинський

- I. Виконання вимог програми з біології.
- II. Досягнення загальноосвітніх, виховних та розвивальних цілей уроку.
- III. Обґрунтування вибраних форми, типу, структури уроку.
- IV. Обґрунтування вибраних методів, прийомів навчання.
- V. Аналіз діяльності учнів на уроці.
- VI. Використання наочних засобів навчання.

Самоаналіз уроку біології

I. Виконання вимог програми з біології.

1. Чи вдалося реалізувати поурочний план.
2. На скільки зміст уроку відповідав вимогам програми, чи були відхилення (якщо так, то з якої причини, необхідність чи випадковість).
3. Оцінка оптимальності змісту уроку: об'єм, складність, доступність, науковість тощо.
4. Чи вдалось реалізувати:
  - формування логічних умінь учнів
  - загальнонавчальних умінь і навичок
  - спеціальних умінь і навичок

Самоаналіз уроку біології

II. Досягнення загальноосвітніх, виховних та розвивальних цілей уроку

1. Чи правильно визначена мета уроку
2. Чи усвідомлена мета уроку учнями
3. Чи досягнута мета уроку, якщо ні, то з якої причини.

Самоаналіз уроку біології

III. Обґрунтування доцільності вибраних форми, типу та структури уроку

1. Покажіть взаємозв'язок між метою уроку, його формою, типом та структурою.
2. Чи витримана структура уроку, якщо ні, то з якої причини.
3. Чи вдалося під час актуалізації опорних знань продовжити формування провідних ідей курсу біології.
4. Чи використовували основні положення теорії поетапного формування поняття під час вивчення нового матеріалу.
5. Чи були використані внутрішньопредметні та міжпредметні зв'язки.
6. На якому рівні організовано закріплення та узагальнення вивченого матеріалу.
7. Чи відповідав об'єм та характер домашнього завдання віковим особливостям учнів.
8. Чи були надані учням пояснення та методичні вказівки щодо виконання домашнього завдання.
9. Чи забезпечить виконання домашнього завдання якісне вивчення нового матеріалу.

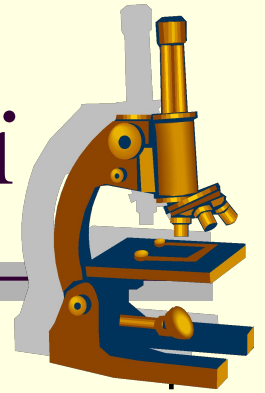
Самоаналіз уроку біології

IV. Обґрунтування вибраних методів, прийомів навчання

1. Які методи та прийоми були використані на кожному етапі уроку.
2. Які активні та інтерактивні методи були використані для розвитку творчої діяльності учнів.
3. Чи сприяли вибрані методи та прийоми навчання вирішенню завдань кожного етапу та досягненню мети уроку.
4. Використання яких методів та прийомів найкраще забезпечили вирішення завдань уроку.
5. Чи вдалося реалізувати принципи дидактики.

Самоаналіз уроку біології

V. Аналіз діяльності учнів на уроці

1. **Форми організації діяльності учнів, які були використані (індивідуальні, групові, колективні) та чому.**
2. **Прийоми розумової діяльності учнів (аналіз, синтез, співставлення, абстрагування, конкретизація, узагальнення, пояснення причинно-наслідкових зв'язків), які були використані.**
3. **Чи відповідає зміст відповідей учнів поставленим запитанням.**
4. **Скільки учнів було оцінено.**
5. **Чи були аргументовані оцінки.**
6. **Чи застосовувався індивідуальний та диференційований підходи у навчанні учнів.**
7. **Чи були моменти уроку, коли учні були пасивними, якщо так, то чому.**
8. **Чи була втрата робочого часу на уроці, якщо так, то в чому причина.**

Самоаналіз уроку біології

VI. Використання наочних засобів навчання

1. Які навчально-наочні посібники були використані на кожному етапі уроку.
2. Які наочні засоби були використані на уроці.
3. Чи вдалося використовувати наочні засоби та посібники на уроці ефективно.
4. Які засоби навчання Вам необхідно придбати ще для проведення цього уроку.

Джерела інформації

- Верзілін М. М. Корсунська В. М. Загальна методика викладання біології. – К.: Вища школа, 1980. – 135 с.
- Мойсеюк Н. Педагогіка. Навчальний посібник. Видання п'яте, доповнене і перероблене. – К., 2007. – 656 с.
- Підласий І. П. Як підготувати ефективний урок? – К.: Радянська школа, 1989. – 159 с.
- Ситаров В. А. Дидактика. – М.: Издательский центр «Академия», 2002.
- Щербань П. М. Прикладна педагогіка: навчально-методичний посібник. – К.: Вища школа, 2002. – 215 с.: іл.
- Форми навчання в школі. / За редакцією Ю. І. Мальованого. – К.: Освіта, 1992. – 159 с.